

Институционалната конвергенция – теоретични основи и съществуващи емпирични изследвания

Мария Марикина*

Резюме: Институционалната конвергенция е ново предизвикателство в стопанската и обществената практика. Като цяло, разбирането за този тип конвергенция не е изяснено, а най-подходящото разбиране свързваме с процесите на сближаване на икономическите и политическите институции, „правилата на играта“, регулациите, които съществуват в интеграционната общност и определят поведението на стопанските субекти. В този смисъл, целта на статията е да внесе по-голяма яснота върху разбирането за институционалната конвергенция, тъй като знанията за нея в българската и световната научна литература са оскъдни и доста ограничени. Обект на изследване е институционалната конвергенция, а предмет е анализ на концепцията и теоретичен обзор на представените емпирични изследвания върху нея. В заключение се отбелязва, че изследванията по отношение на институционалната конвергенция, повече или по-малко успешни, са доказателство за сериозен научен интерес към явлениято. Благодарение на теоретичните представи при изследване на институционалната конвергенция е възможно и формирането на подходящата политика. Усилията към нама-

* Мария Марикина е доктор, доцент в катедра „Икономикс“ на УНСС.

ляване на диспропорциите и премахване на силите, които ги предизвикват, са в посока на сближаване на икономическите и политическите институции, които в интеграционната общност водят до икономическо развитие.

Ключови думи: институция, институционална среда, институционална конвергенция.

JEL: D02, O43, O47.

1. Предметна област и теоретични основи на анализа

1.1. Институции и институционална среда

При изследване на институционалната конвергенция, най-напред следва да се започне с осветляването на термина „**институция**“ като база за сближаване в дадена общност и произтичащите от това ефекти за икономиката. Под това понятие един от основоположниците на съвременната институционална теория – Дъглас Норт в широкия смисъл разбира *формалните и неформалните правила на цялостната организация на обществото, които определят взаимоотношенията между хората, а в тесния смисъл: съществуващите организационни единици, процедури и регулации*. Институциите структурират стимулите

при обмена между икономическите агенти и намаляват несигурността, осигурявайки структурата на всекидневие (Норт, 2000, с. 5). Пак в този смисъл институцията е дългосрочна организация, хора, които трайно са утановили определени позиции или практики на обществото. Според Аоки (Аоки, 2001) „институцията е сравнима с отделни играчи, правила на играта или равновесни стратегии на играчите в нея“ (Аоки, 2001, р. 5). Играчите могат да отговорят за правилата и изпълнението им, а обществото като цяло за равновесните стратегии. В допълнение към това разбиране за институцията се разглеждат отделни играчи и общество, спазването на правила на дадена игра и развитие на стратегии за обществото. Andrew Schotter (Schotter, 1981) е един от първите икономисти, който описва термина „институция“ като „Социална институция, закономерност в социалното поведение, с която всички членове на обществото се съгласяват, структурира се поведението на играчите, било то самостоятелно или под влиянието на външна страна“ (Schotter, 1981, р. 11). В неговите разбирания за категорията институция „правилата на играта“ стават съществени, а терминът „правило“ в дефиницията на институциите е силно повлиян от Дъглас Норт (North, 1990), според който „институциите са правилата на играта в обществото или по-формално са човешките ограничения, които оформят личностното взаимодействие. В резултат на това, те са структурни стимули за обмен на хора, независимо дали са политически, социални или икономически“ (North, 1990, р. 3).

В икономическия смисъл за понятието „институция“ идеята следва да се потърси в растежа и развитието като цяло. „Институционалната теория за икономическия растеж, която Норт последователно развива в своите съчинения, има за отправна точка концепциите за растежа на икономистите класици и преди всичко тези на

Адам Смит, свързани с преимуществата на разделението на труда и специализацията (North, 1987, с. 419). Теорията на растежа на Норт дори изрично се определя от някои автори (Löschel, 1995, с. 17) като модификация на тази на Смит. Също като Смит, Норт приема за движеща сила на растежа разширението на пазарите, което води след себе си нарастване на производителността“ (Сегларски, 2010, с. 90). В този смисъл, дефинирането на институциите не е толкова еднозначно както общоприето разбиране, в широкия смисъл за понятието институция – като правила за цялостната организация, определящи взаимоотношенията, за съществуващите организационни единици, процедурите и регулациите.

В съвременните условия икономистите се интересуват по-малко от конкретен тип институция и повече от това как институциите допринасят за икономическия растеж и развитие. Това се свързва с институционалното качество, нивото на институционално развитие или управлението като акт. „Икономическото управление се състои от процесите, които подпомагат икономическата дейност и икономическите операции, чрез защита на правата на собственост, изпълнение на договори и предприемане на колективни действия за осигуряване на подходяща физическа и организационна инфраструктура“ (Dixit, 2008). В тази логика за институциите като управление е и виждането на Кауфман и др. (Kaufmann et al., 2010, р. 4), които ги отъждествяват като: „а) процес, чрез който правителствата са избирани, наблюдавани и сменяни; б) способност на правителството да формулира и прилага ефективно стабилни политики; и в) отношенията на гражданите и държавата с институциите, които управляват икономическите и социалните взаимодействия между тях“ (Kaufmann et al., 2013).

Имаме основание в дефинирането на институциите да кажем, че те се явяват „ин-

струмент за юридическо и морално установяване на обществено поведение, насочено към максимално хармонизиране на интересите на държавата и на нейните граждани“ (Недялков, 2011, с. 7). В този контекст разглеждаме не само формалните институции, а и актовете, с които се установяват новите елементи на обществения ред, нагласите за приемането им на всеки етап от изграждането му, прилагането на общите норми във всички взаимосвързани области на обществения и икономическия живот. Особено важно е качеството на институциите на различните нива, силата на въздействието им върху един груг тип обществена формация, каквато е националната държава, особено когато е член на даден съюз или на по-висша институционална структура. Така могат да бъдат разграничени и различни групи институции, осъществяващи функциите си в посока икономически растеж и развитие:

- свързани със собствеността, съвременното им проявление и възможностите на държавата да упражнява контрол върху тях;
- регулаторните институции, разпределението им на национално и наднационално ниво и действието им в условията на свободен пазар;
- институции, ориентирани към стабилност и устойчивост в развитието на съюз или на национално ниво;
- институции, които гарантират реализация на определен ред, възприет в общност, съюз или обединение модел.

Трябва да се допълни и това, че цялостното разбиране за институциите, съществуването им и функционирането им в обществената и икономическата система се разглеждат в особена среда, наречена **институционална среда**. Тя е *свкупност от основополагащи политически, социални и юридически правила, които образуват основата за производството, размяната, разпределението и потреблението в ико-*

номиката. От теоретична гледна точка, една голяма част от представителите на новата институционална икономика, като Р. Коуз, О. Уилямс и др. я разглеждат като екзогенно зададена и концентрират разбиранията си в изучаването на институционалните договори. По-късно, през 70-те години на ХХ век, акцентът за изучаването на институционалната среда като непосредствено явление, еволюцията на което оказва влияние върху икономическия растеж се наблюдава в изследванията на неoinституционалистите от така наречения «поход на Вашингтонския университет». В последствие Л. Девис и Д. Норт предлагат определение за институционална среда, съгласно което се залага на правилата като свкупност, и които са основа за икономическия живот. За пример на такива правила се дават онези, които определят процедурите в избора, имущественото и договорното законодателство. В този смисъл, използват термина „институционална среда“ за обозначаване на отношения, които се наблюдават на макроикономическо равнище – общата институционална рамка (конституцията), която е ограничение за договорните съглашения между индивидите (Davis, North, 1971, p. 6).

Развитието в икономическите отношения и произтичащите промени по естествен път налагат необходимостта от актуално дефиниране на институционалната среда. Широко използваното разбиране за нея, въведено от Л. Девис и Д. Норт, се допълва от О. Уилямс с „правилата на играта, определящи контекста, в който се осъществява икономическата дейност“ и от П. Клайн, който обръща внимание на това, че институционалната среда формира рамки, в които субекта действа.

Това възприемане на „институцията“ като участници, правила, стратегия и управление в определена среда за нас е напълно приемливо и има отношение към икономическата логика, а именно – развитието

на икономиката. Бидейки съставна част на обществения или социалния капитал, в този смисъл институциите са един от основните фактори за икономическия растеж и развитие на всяко едно стопанство. И доколкото развитието се определя като съвкупност от икономически и институционални фактори, съкращаването на различията в развитието на отделните страни и региони по естествен път ни насочва към икономическа и **институционална конвергенция**.

1.2. Институционална конвергенция

Нашето дефиниране за **институционалната конвергенция** свързваме със *сближаване на икономическите и политическите институции, „правилата на играта“, регулациите, съществуващи в интеграционната общност и определящи поведението на стопанските субекти*. Институционалната конвергенция предполага наличието на съвместимост на институциите от гледна точка на структурите и функционирането им. Смисълът ѝ се състои в това, че тя е силна предпоставка за сближаването на икономиките в създаването на дадено пространство, регион, съюз. Целта на този тип сближаване е, чрез институционалното приважване на отделни икономики в съответствие с развитието, да бъде създадена основа за по-бърз растеж и следователно за икономически просперитет.

Равнището на институционална конвергенция от теоретична и практическа гледна гледна точка може да се разглежда на международно, регионално и национално, като навсякъде най-важно се явява въздействието, което се оказва върху същността, еволюцията, качеството на институциите и техните способности. За да се изследва като цяло сближаването, се използват сравнителните икономически анализи по отношение на икономическата интеграция с цел идентифициране на ево-

люцията на определени субекти на съответното равнище срещу други, които са считани, че се представят най-добре или на едно средно равнище. В този тип анализи на съответното равнище трябва да бъде намерен начина, по който факторите участващи в даден процес действат за намаляване на различията между анализирани субекти. Намаляването на неравенствата създава предпоставки за приближаването на ценностите в дадени показатели за изпълнение и гарантира намаляване на пропуските в рамките на съответното равнище на развитие на съответните субекти.

За нуждите на изследването в тази статия ще съсредоточим вниманието си в рамките на Европейския съюз и отделна национална икономика, тъй като много силно валидно е това, че институционалната конвергенция е резултат от два различни, но и нерядко еднопосочни процеса, обуславящи характера на регионалната икономическа интеграция. Първият тип процес се застъпва широко в ЕС и това е т.нар. Ех ante конвергенция, свързана с една от най-важните институции – държавата и нейната политика, насочена към развитието на по-слабите институции и хармонизирането им към по-силно развитите в съответните региони. Другият тип – Ех post конвергенцията, е резултат по-скоро на спонтанното взаимодействие на икономическите агенти и притока на стоки, услуги и капитали между страните, както и конкуренцията между страните за мобилни фактори на производство.

Интересът ни към конвергенцията въобще и конкретно към институционалната конвергенция е заради *икономическата значимост* на явлението. Това е така, защото институционалната конвергенция може да играе ролята и на необходимо условие, и на резултат от икономическата интеграция. В първия случай, без достигане на необходимо равнище на конвергенция практически, е невъзможно по-нататъшното задълбочава-

не на интеграцията; например, ако икономическите интереси са разнопосочни при достигането на консенсус в реализацията на едни или други мерки, то интеграцията ще бъде свързана със значителни разходи. Именно този проблем пред крайно разнородните групировки и без съществуването на един мощен център (институция), който да упражнява икономическа принуда, трудно биха могли да бъдат преодолени възникващите противоречия. Във втория случай, не по-малко важни са институционалните различия в страните с различни механизми на приемане на решения, при което е трудно да бъде разбрана логиката на останалите „участници в играта“, и което недоверие би породило проблеми в доверието за интеграцията. Независимо кой от случаите бива разглеждан, участниците непосредствено преследват цел за намаляване на диспропорциите и премахване на силите, които ги предизвикват.

Институционалната конвергенция предполага наличието на съвместимост на институциите от гледна точка на структурите и функционирането. Смисълът на институционалната конвергенция се състои в това, че тя е силна предпоставка за сближаването на икономиките в създаването на даден съюз. За някои страни, както е за България, например, институционалното привеждане в съответствие с развитите икономики в ЕС трябва да е основа за по-бърз растеж и следователно за икономически просперитет.

2. Съществуващи изследвания по проблематиката на институциите и институционалната конвергенция

Изследването на процесите на икономическа конвергенция е в тясна зависимост от качеството и пълнотата на данните и статистическата информация. Съста-

вянето, отчитането и обработката им, особено що се касае до финансовата статистика на една държава не са обект на политическа намеса. Страните, които са членки на дадена интеграционна структура или общност, посредством определен механизъм разглеждат качеството и пълнотата на статистическата си информация като въпрос от първостепенна важност. В събирането и обобщаването стои възможност за осигуряване на използване на подходяща система от проверки и контрол, при съответно приложени задължителни стандарти за статистическата сфера. Тези стандарти са важни, като целта е укрепване на независимостта, интегритета и отчетността на националните статистически институти от една страна. От друга, засилва се доверието в качеството на държавната финансова статистика, служи и като доказателство за правилната посока на конвергенция. Предвид, обаче, естеството на категорията институция и логиката, която се търси в институционалната конвергенция, е трудно да бъде намерена и посочена статистическа информация от вида на държавните финанси, която точно би спомогнала за изследването на проблема.

Изследванията по посока институционална конвергенция са нови и в повечето случаи са в контекста на измерването на икономиките в макроикономически аспект и степен на интеграция. Така, например, изследователите от Института по приложни науки в Барселона (López-Tatayo et al., 2014) правят опит да проектират и изградят комбиниран индикатор (индекс) за измерване на макроикономическите, социалните и институционалните измерения на страните. Индексът, според тях, би позволил не само да се сравнят относителната ситуация на страните, но и тяхното еволюционно развитие. За да илюстрират полезността му, те анализират ефектите на европейската политика на съседство в съседните на ЕС държави през последното десетилетие. По-

лучените резултати показват с пример, при който ЕНП (Европейската Народна Партия) постига различни ефекти, и че еволюцията на съседните страни е доста разнородна, като се вземат предвид предишните им институционални и икономически резултати. От гл.г. на политическа перспектива, тези резултати укрепват валидността на двустранните планове за действие, които характеризират политическите сили, отчитащи различните начални точки и специфичните характеристики на всяка съседна държава.

Пак в този контекст на разсъждения от Ж.Л. Томаьо, Р. Рамос и Ж. Суринах се отчита, че ако за изследване на икономическото сближаване обикновено се използва измерване с брутен вътрешен продукт (БВП) на човек от населението, проучванията за институционално и социално сближаване в рамките на Европейския съюз са относително оскъдни. Авторите смятат, всъщност, че основното ограничение за анализа на равнище ЕС е наличието и съпоставимостта на данните, поради което повечето изследователи се съсредоточават върху изследванията на отделни страни. За такъв пример дават проучването, направено от Лярагова и Фотопулас от 2009 г., което анализира социално-икономическото сближаване между гръцките региони. Като забележителни изключения отбелязват тези на Родригес–Посе от 2013 г., анализиращи тенденциите на конвергенция в ЕС по отношение на социалното благосъстояние на страните и на Савоя и Сен – 2012 г., които разглеждат сближаването в институциите.

Изследванията на Ж.Л. Томаьо, Р. Рамос и Ж. Суринах допринасят в посока проучване на институционалната конвергенция от гледна точка или аспект, че са приети предимствата, които носи един неотдавна развит съставен показател (Lopez-Tamao et al., 2014), даващ им възможност да анализират конвергенцията в институционални,

социални и макроикономически условия за широк кръг от държави, включително 28-те държави-членки на ЕС. В момента научната литература разширява тези възгледи не само в икономическо, но и в социално и институционално измерение. Всъщност, методологията, разработена от Lopez-Tamao (Lopez-Tamao et al., 2014) гобавя към увеличаващата се литература, опити да се преодолее недостатъците на едноизмерните подходи като тези, които използват основно БВП, и да се премине към подходи и измерване, които се основават на широк набор на променливи, или основаване на многоизмерен индекс. Такъв пример е Обединеният Индекс на човешко развитие, макар и да е широко критикуван в научната литература (Вж., например, Wu et al., 2014). Този комбиниран индикатор, считат авторите, ще позволи да се анализира сравнителната ситуация между страните, разглеждани в различни измерения. По-широката перспектива в изграждането на индекса им дава възможност да се съсредоточат върху много различни въпроси, използващи хомогенен набор от данни. Те смятат, че такъв общ икономически индекс може да се използва за анализирани на плюсовете и минусите на конкретна политика, която се опитва да привлече преки чуждестранни инвестиции от една страна, а от друга – да се изследва въздействието върху институционалните и социалните промени (напр. онези промени, свързани с функционирането на пазара на труда след навлизането на чуждестранните инвеститори в страната).

Вторият аспект на изследването им е свързан с факта, че анализът обхваща периода от 1995 г. до 2015 г. Той им позволява да разгледат влиянието на рецесията в различни времеви измерения, като се анализира въздействието на бизнес цикъла върху процесите на конвергенция преди, по време на кризата и след нея. Авторите считат, че въпреки процесите на сближаване,

прогнозирано от неокласическия модел, краткосрочните условия могат да засенят дългосрочното сближаване по различни канали. Например, по време на фазата на експанзия и благодарение на подобряването на публичните финанси, процесите ще са съпроводени с увеличаването на инвестициите за развитие, което ще доведе в краткосрочен план към подобряването на икономиката. Ще се стигне до позитивен ефект по отношение на увеличаване на дългосрочната производителност, като ще се увеличи скоростта на сближаване. Основното предположение, обаче, е, че процесът на сближаване е нелинеен и страни с различни краткосрочни условия могат да се отклоняват от дългосрочната тенденция към сближаване.

Осъзнатостта в изследванията на институционалната конвергенция е относително намалена и с проучванията на немските икономисти в лицето на Нина Шьонфелдер и Хелмут Вагнер. Първоначално разсъжденията на Н. Шьонфелдер са върху институциите в ЕС и възможността за институционална конвергенция в неговите рамки (Schönfelder, 2017), а по-късно изследванията, заедно с тези на Х. Вагнер, са задълбочени и в посока варианти за измерването ѝ (Schönfelder, Wagner, 2018). Те прилагат статистическите концепции за σ -конвергенция и безусловно β -сближаване към институционалното развитие в няколко групи страни на ЕС според степенята им на икономическа интеграция (респективно членство в еврозоната). Използват два набора от индикатори за измерване на институционалното развитие: първо – световните показатели за управление, и второ – индикаторът за регулиране на продуктовия пазар на ОИСР и за правене на бизнес на Световната банка. Авторите потвърждават институционалната β -конвергенция в рамките на ЕС и неговите кандидатки, която се ръководи основно от новите държави членки, присъединяващите се, кандидат-

стващите и потенциалните страни кандидатки. Въпреки това, Н. Шьонфелдер и Х. Вагнер смятат, че страните от еврозоната се сближават само в областта на продуктовия пазар и регулирането на бизнеса, а не в областта на управлението. Всъщност, авторите дават доказателства за β -отклонение в правилото за първите дванадесет държави-членки на еврозоната, а по отношение на σ -конвергенцията, резултатите са доста по-неясни.

Подобен подход като Нина Шьонфелдер и Хелмут Вагнер в изучаването на институционалното сближаване използват представители на румънската наука в лицето на Е. Ралука и П. Присекару. Използват се същите показатели на Световната банка, но интересът тук се насочва по-скоро до отговор на въпроса какъв модел на институционално сближаване трябва да се търси (Raluca, 2014), (Prisecaru, 2009). Моделът, считат те, вероятно е свързан с процес, по който правителствата биват избирани, контролирани и замествани, а по-нататък – до способност да се формулират и прилагат ефективни и разумни политики по отношение на гражданите и държавата. Един друг подход към изучаване на институционалната конвергенция прилагат М. Грушевaja, Т. Пусх (Gruševaja, Pusch, 2015) в опита си да избегнат липсата на емпирични данни и спецификата на институциите в страните. През 2015 г. е представено проучването им, с цел опит за предоставяне на единен подход към институционалното сближаване в страните от Централна и Източна Европа по отношение на нормите на ЕС (конкретно, тези свързани с достиженията на правото на ЕС и свързаното с него развитие) (вж. Gruševaja, Pusch, 2015). Изследването се състои от две взаимодопълващи се части. В първата се провежда клъстерен анализ на институционалните условия на държавите от Централна и Източна Европа въз основа на показателите за прехода, разработени и публикувани от

Европейската банка за възстановяване и развитие. Авторите смятат, че тъй като институционалните променливи обикновено показват инерция, анализът трябва да се основава на продължителност от няколко години, като подходящият подбор е свързан със значителните промени в институционалните настройки спрямо европейските норми, напр. дати на споразумения за асоцииране, дати на присъединяване към ЕС и други подобни. Във втората част се обръща внимание на връзката между институционалната среда и икономическия растеж, която се различава значително за отделните страни от ЦИЕ. За установяване на емпиричната връзка между институционалното сближаване с нормите на ЕС и растежа се използват непараметрични методи, които позволяват отчитане за кратки времеви редове и сравнително нисък брой страни. Авторите излизат със заключение, че освен в първите години на преход, има малко доказателства за институционално сближаване между страните от ЦИЕ, а от 1999 г., според данните на ЕБВР, не са показателни и за растежа в различните страни.

За институционалното сближаване редица изследователи, основно от Румъния и Чехия отбелязват, че от конвенционалната икономическа теория дълго е пренебрегвано институционалното измерение на икономиките. Допуска се нова парадигма, в която все повече се развива идеята, че институциите са част от важните фактори, които могат да определят развитието на нациите, икономическият растеж или спад, като институционалният фактор стимулира или блокира икономическите и социалните механизми (Вж. THE ROMANIAN ACADEMY THE NATIONAL INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH WORKING PAPERS, 2009). Отчитайки положителната роля, която институционалната система трябва да играе в Централна и Източна Европа (ЦИЕ), се правят изводи, че институционалното сближа-

ване следва да се превърне не само в обект на задълбочено изследване, но също така, в начало и основание за спазване на структурата и изискванията на Институционалната система на ЕС – важен критерий за присъединяването на страните към ЕС и интеграцията им в Европейския паричен съюз (ИПС).

Промените, настъпили в икономиките на страните от ЦИЕ през последните десетилетия, грешките, направени от някои от тези страни по време на такива промени, разкриват колко е важна институционалната система всъщност. И ако има институционални различия или нещо повече – институционална пропаст, това би предизвикало истинско бедствие по отношение на икономическия и социалния живот на страните, които са започнали прехода без последователното функциониране на институциите в новия контекст. Ролята на институциите и тяхното значение се осъзнава в новата парадигма, но основната причина за неразрешаване на проблемите с институционалното сближаване идва от трудността да се измерят процесите и да се изразят в количествени показатели, в намалената способност за агрегиране на показатели като надеждни, значими, строги и синтетични такива.

Извън европейското пространство, институционалното сближаване е силно ограничено и трудно за изследване. Общите изследвания за конвергенцията въобще са налице, макар и недостатъчни, а тези за институционалното сближаване са още твърде оскъдни. Така, например, руският учен Игоръ Пелипасъ (Пелипасъ, 2017) прави опит да анализира в едно реалната, номиналната и институционалната конвергенция на страните от Евроазиатския икономически съюз. Неговата нова методология позволява да се определи наличие на „обща“ и „клубна“ конвергенция. Анализът му показва, че в страните от този съюз имат място различен вид конвергенции, като из-

водите му са, че произтичат от обща конвергенция за всички страни с изключение на Казахстан, клубна реална конвергенция, обща номинална и прави извод въобще, че съществува и обща институционална на цялата тази база.

Извън Европа и процесите на интеграция в нея, научната литература за институционалната конвергенция е почти нулева. Могат да бъдат намерени едва три по-значими документа в тази насока. Става дума най-напред за едно изследване на Savoia и Sen (Savoia and Sen, 2012), което се съсредоточава върху β -конвергенцията на институциите в няколко различни институционални мерки, включени в Доклада за икономическата свобода в света. Направени са тестове за сближаване, посредством части от индекса за икономическа свобода, но не са докладвани коефициентите за тях. Вторият труд е на Elert и Halvarsson (Elert and Halvarsson, 2012), които използват Индекса за икономическа свобода като мярка за институциите и намират доказателства за сближаване с помощта на подход за панелни данни. Те обаче не контролират други детерминанти на промяна в икономическата свобода, различна от първоначалната стойност или промяна във времеви аспект. И последният труд е на Boudreaux и Holcombe (Boudreaux and Holcombe, 2015), които разглеждат институционалната конвергенция от 1970 г. до 2010 г. като небалансиран панел от група страни.

В заключение, трябва да се отбележи, че всички тези изследвания в опит да се обоснове и изследва институционалната конвергенция са доказателство за сериозен научен интерес към явлениято, независимо от факта, че не всички от тях са докрай успешни или постигат поставените цели. Сложността в разбирането на институционалната конвергенция в основата си е тази, че е напълно възможно тя да играе ролята и на необходимо условие, и на резултат от икономическата интеграция.

От една страна, това означава, че без достигане на необходимото равнище на конвергенция практически би било невъзможно по-нататъшното задълбочаване на интеграцията, а това е процес особено важен и актуален за стопанската практика. От друга страна, не по-малко важни са институционалните различия в стопанствата с различни механизми на приемане на решения, с комплицирана логика на останалите „участници в играта“, което може да породи проблеми в доверието за интеграцията. Независимо коя от тези две страни бива разглеждана, участниците непосредствено преследват намаляване на диспропорциите и премахване на силите, които ги предизвикват, в посока такива процеси на сближаване на икономическите и политическите институции, „правила на играта“, устройствени решения, които в интеграционното общество дават по-стойностните елементи в поведението на стопанските субекти.

Цитирани източници:

Недялков, К., 2011. Институционалната реформа – инструмент за конкурентоспособно членство на България в Европейския съюз, *Известия на Съюза на учените*, Варна, 1/2011, с. 7.

(Nedyalkov, K., 2011. Institutionalna reforma – instrument za konkurentosposobno chlenstvo na Bulgaria v Evropeyskia sayuz, *Izvestia na Sayuza na uchenite*, Varna, 1/2011, s. 7)

Норт, Д., 2000. Институция, институционални промени и икономически резултати, София., изд. „Лук“, [1990] 2000, с. 5.

(Nort, D., 2000. Institutsia, institutsionalni promeni i ikonomicheski rezultati, Sofia., izd. „Lik“, [1990] 2000, s. 5)

Пелипасъ, И., 2017. РЕАЛНАЯ, НОМИНАЛНАЯ И ИНСТИТУЦИОНАЛНАЯ КОНВЕРГЕН-

ЦИЯ В СТРАНАХ ЕАЭС, WP/17/03, Исследовательский центр ИПМ.

(Pelipas', I., 2017. REAL'NAYA, NOMINAL'NAYA I INSTITUTIONAL'NAYA KONVERGENTSIYA V STRANAKH YEAES, WP/17/03, Issledovatel'skiy tsentr IPM)

Седларски, Т., 2010. Еволюция на теорията на институционалната промяна на Д. Норт, *Икономически алтернативи*, брой 2, 2010, с. 90.

(Sedlarski, T., 2010. Evolyutsia na teoriyata na institutsionalnata promyana na D. Nort, *Ikonomicheski alternativi*, broj 2, 2010, s. 90)

Aoki, Masahiko, 2001. Toward a comparative institutional analysis. Cambridge, Mass: MIT Press (Comparative institutional analysis, p. 5.

Boudreaux, C. and R. Holcombe, 2015. Institutional convergence. Working paper, Florida State University.

Davis, L., D. North, 1971. Institutional Change and American Economic Growth. Cambridge. 1971. , p. 6.

Dixit, Avinash K., 2008. Economic Governance. In Steven N. Durlauf, Lawrence E. Blume (Eds.): The New Palgrave Dictionary of Economics. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan (The New Palgrave Dictionary of Economics Online).

Elert, N. and D. Halvarsson, 2012. Economic freedom and institutional convergence. Working Paper.

Gruševaja, M., T. Pusch, 2015. Institutional Convergence of CEECs and its Connection to Growth and Cohesion, 2015, Paper No. 7.01.

Iancu A., 2009. THE ROMANIAN ACADEMY THE NATIONAL INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH WORKING PAPERS Institutional Convergence Bucharest, INCE – CIDE Bucharest, Calea 13 Septembrie, No.13, Sector 5.

Jordi López-Tamayo, Raul Ramos., Jordi Suriñach i Caralt, 2014. An Institutional, Social and Economic Performance Index with an

Application to the European Neighborhood Policy, Regional Quantitative Analysis Research Group Working Paper 2014/12 2/41.“

Kaufmann, Daniel; Aart Kraay; Massimo Mastruzzi, 2013. The Worldwide Governance Indicators (WGI) project. World Bank. Available online at <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>

Löchel, H., 1995. Institutionen, Transaktionskosten und wirtschaftliche Entwicklung. Ein Beitrag zur Neuen Institutionenökonomik und zur Theorie von Douglass C. North. Berlin: Duncker and Humblot, S. 17.

North, Douglass C., 1987, Institutions, Transaction Costs and Economic Growth. Douglass North • Economic Inquiry, 1987, vol. 25, issue 3, p. 419.

North, Douglass C., 1990. Institutions, institutional change and economic performance. 28th ed. Cambridge: Cambridge Univ. Press., p. 3.

Prisecaru, P., 2009. Procesul de convergență instituțională, Vol. 2, Editura Economică, București.

Raluca, E., 2014. Social Economic Debates April 2014, Vol. 3, No. 1, Institutional convergence – part of Romania's economic development, Bucharest University of Economic Studies, Romania.

Savoia, A. and K. Sen, 2012. Do we see convergence in institutions? A cross-country analysis. Working paper no. 33, Development Economics and Public Policy.

Schotter, Andrew, 1981. The economic theory of social institutions. Cambridge: Cambridge Univ. Press., p. 11.

Schönfelder N., 2017. Institutional Convergence in Europe, Impact of European Integration, Dissertation zur Erlangung des Grades einer Doktorin der Wirtschaftswissenschaft, (Dr. rer. pol.) der Fakultät für irtschaftswissenschaft der FernUniversität in Hagen vorgelegt von Nina Schönfelder, Bielefeld, 9. März 2017

Schönfelder, N., Helmut H. Wagner, 2018. Institutional convergence in Europe Discussion Paper, No. 2018-53 July 02, 2018 Available online at <http://www.economics-ejournal.org/economics/discussionpapers/2018-53>

THE ROMANIAN ACADEMY THE NATIONAL INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH WORKING PAPERS Institutional Convergence

Aurel Iancu Bucharest 2009 INCE – CIDE Bucharest, Calea 13 Septembrie, No.13, Sector 5.

Wu, P. C., C. W. Fan, S. C. Pan, 2014. Does Human Development Index Provide Rational Development Rankings? Evidence from Efficiency Rankings in Super Efficiency Model, Social Indicators Research, 116 (2), pp. 647-658.